

ABORDAREA BAZATĂ PE GEN PRIVIND DETENȚIA FEMEILOR

Veronica POZNEACOVA

Specialist Principal, Universitatea de Stat din Moldova,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: veronicapozneacova@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-0762-5049>

Femeile reprezintă un grup deosebit de vulnerabil în cadrul sistemului execuțional-penal. Necesitățile deținutelor femei diferă de cele ale bărbaților, fapt ce a determinat formarea abordării bazate pe gender, care se manifestă prin adaptarea condițiilor materiale, regulilor de la locul de detenție, programelor de resocializare la necesitățile specifice ale femeilor. Abordarea bazată pe gender se manifestă la toate etapele privării de libertate, începând de la reținerea sau arestarea acestora, repartizarea persoanelor, ispășirea pedepsei privative de libertate, participarea la programele de resocializare, instruire profesională, vocațională, acordarea asistenței medicale, psihologice, contactele cu familia, acordarea dreptului la întreveneri de scurtă și lungă durată, petrecerea timpului liber, cât și aplicarea sancțiunilor disciplinare. În cadrul studiului respectiv am analizat importanța abordării bazate pe gender, reglementarea acestora în cadrul standardelor universale, regionale și naționale, regulile specifice introduse în locuri de detenție a femeilor, cât și realizarea practică a acestora în Penitenciarul 7 Rusca.

Cuvintele-cheie: drepturile omului, sistem penitenciar, deținute, abordare bazată pe gen, Republica Moldova.

GENDER-BASED APPROACH TO THE DETENTION OF WOMEN

Women represent a particularly vulnerable group within the criminal enforcement system. The necessities of women in detention differ from the needs of men, which determined a gender-based approach, which manifests in the adaptation of material conditions, rules from the place of detention, re-socialization programs to the specific needs of women. The gender-based approach is implicit at all stages of deprivation of liberty, starting with detention or arrest, allocation, execution of punishment of deprivation of liberty, participation in programs of re-socialization, professional, vocational training, medical, psychological assistance, contacts with family, granting the right to short and long meetings, leisure time and the application of disciplinary sanctions. In this study, we examined the importance of the gender-based approach, its regulation within the framework of universal, regional, and national standards, specific rules introduced in places of detention for women, and their practical implementation in Prison 7 Ruska.

Keywords: human rights, penitentiary system, female detainees, gender-based approach, Republic of Moldova..

APPROCHE SEXOSPÉCIFIQUE DE LA DÉTENTION DES FEMMES

Les femmes représentent un groupe particulièrement vulnérable au sein du système d'application de la loi pénale. Les besoins des femmes en détention diffèrent des besoins des hommes, ce qui a déterminé une approche sexospécifique, qui se manifeste par l'adaptation des conditions matérielles, des règles du lieu de détention, des programmes de resocialisation aux besoins spécifiques des femmes. L'approche sexospécifique est implicite à tous les stades de la privation de liberté, à commencer par la détention ou l'arrestation, l'attribution, l'exécution de la peine de privation de liberté, la participation à des programmes de resocialisation, de formation professionnelle, d'assistance médicale, psychologique, les contacts

avec la famille, l'octroi du droit à des réunions courtes et longues, les loisirs et l'application de sanctions disciplinaires. Dans cette étude, nous avons examiné l'importance de l'approche sexospécifique, sa réglementation dans le cadre de normes universelles, régionales et nationales, les règles spécifiques introduites dans les lieux de détention pour femmes et leur mise en oeuvre pratique en prison 7 Ruska.

Mots-clés: *droits de l'homme, système pénitentiaire, détenues, approche sexospécifique, République de Moldova.*

ГЕНДЕРНЫЙ ПОДХОД К СОДЕРЖАНИЮ ЖЕНЩИН ПОД СТРАЖЕЙ

Женщины представляют собой особо уязвимую группу в системе исполнения уголовного наказания. Потребности женщин, содержащихся под стражей, отличаются от потребностей мужчин, что определило гендерный подход, который проявляется в адаптации материальных условий, правил, действующих в местах содержания под стражей, программ ресоциализации к конкретным потребностям женщин. Гендерный подход подразумевает на всех этапах лишения свободы, начиная с задержания или ареста, распределения, исполнения наказания - лишения свободы, участия в программах ресоциализации, профессиональной переподготовки, медицинской, психологической помощи, контактов с семьей, предоставления права на кратковременные и длительные встречи, свободное время и применение дисциплинарных взысканий. В данном исследовании мы рассмотрели важность гендерного подхода, его регулирование в рамках универсальных, региональных и национальных стандартов, конкретные правила, введенные в местах лишения свободы для женщин, и их практическую реализацию на примере тюрьмы № 7 "Руска".

Ключевые слова: *права человека, пенитенциарная система, женщины-заключенные, гендерный подход, Республика Молдова.*

Introducere

Este clar că femeile în detenție au nevoi diferite de cele ale bărbaților și este și mai clar că în acest domeniu paritatea genului înseamnă tratament diferit [28, p. 42]. Apărătorii drepturilor omului au susținut în repetate rânduri că aplicarea pedepsei egale pentru bărbați și femei nu determină egalitatea de gen [29], fiindcă o majoritate absolută a condamnaților sunt bărbați, iar sistemul și regimul penitenciar este modelat pentru executarea pedepsei de către bărbați, începând de la arhitectura locurilor de detenție și finalizând cu sistemul de siguranță, asistență medicală, contactul cu rude, antrenarea deținuților la munci și la studii [30, p. 45-53]. În acest context, menționăm că adaptarea sistemului penitenciar la necesitățile femeilor cuprinde domeniile precum condiții materiale de detenție, asistența medicală, asistența și programe de reabilitare psihologică, contactul cu familia și copii, programe de instruire vocațională, profesională, de creație.

În altă ordine de idei, condiții de detenție preca-

re afectează pe toate persoane deținute în locurile privative de libertate, atât bărbați, cât și femei. Cu toate acestea, femeile sunt deosebit de vulnerabile la condiții de detenție necorespunzătoare [13], care, în dependența de circumstanțele cauzei, pot fi calificate ca fiind tratament inuman sau degradant. Deși condițiile de detenție în sine nu pot fi calificate ca fiind discriminatorii, neadaptarea acestora la necesitățile speciale ale femeilor, deținute în sistem penitenciar conceput pentru detenția bărbaților, poate determina efectul discriminatoriu al condițiilor de detenție față de aceasta categorie de persoane [19, p. 3]. Femeile aflate în custodia statului, în special mamele, au nevoi fizice, profesionale, sociale, juridice și psihologice speciale, care diferă de cele ale bărbaților [19, p. 2]. Standardele internaționale adaptate la specificul necesităților femeilor pot garanta că aceasta categorie de persoane este tratată corespunzător, fiindu-i oferite condiții de detenție acceptabile [13], care nu înjosesc demnitatea umană și corespund cu necesitățile acestora.

Per a contrario, un număr mic de locuri de detenție corespund nevoilor deținuților de sex feminin. Penitenciare, de regulă, nu oferă servicii de reabilitare, care corespund standardelor bazate de gender, inclusiv servicii de menținere a sănătății reproductive și mintale a femeilor, fiind constatată neacordarea atenției față de problemele de sănătate ale femeilor de vârstă reproductivă [30 p. 45-53]. În acest caz, se constată lipsa sau calitate precară a asistenței psihologice axate pe depășirea traumelor psihologice, înlăturarea cauzelor personale, care au determinat antrenarea femeii în activitatea infracțională, dezvoltarea aptitudinilor precum încrederea în forțele proprii, independența personală, capacitatea de a construi relații personale sănătoase axate pe stima și respect reciproc. În practică, femeile în detenție reprezintă o categorie discriminată, ceea ce este determinat de viziunea generală asupra rolului femeilor în societate, calificarea comportamentului lor, ca fiind imoral și stigmatizarea acestora, atât în procesul ispășirii pedepsei privative de libertate, cât și după eliberare din locurile de detenție.

Ținând cont de caracteristicile particulare ale femeilor, modul de comitere a infracțiunilor, cât și diferențele de la bărbați deținuți, necesitatea tratamentului și serviciilor, bazate pe specificul de gender devine una evidentă [2]. Profilul psihologico-social al femeilor deținute a determinat necesitatea adaptării sistemului penitenciar și a condițiilor executării pedepselor privative de libertate la necesitățile femeilor, abordare cunoscută în doctrina occidentală sub denumire *gender based approach*, adică abordarea bazată pe gender. Afirmarea necesității modificării condițiilor de executare a pedepsei privative de libertate în penitenciarele pentru femei a fost reiterată în standardele internaționale și cele europene, fiind menționată în special în Regulile Nelson Mandela [31], Regulile Bangkok [32], Regulile Penitenciare Europene și standardele elaborate de către Comitetul European pentru Prevenirea Torturii (în continuare, CPT).

În acest context, CPT a subliniat că standardele elaborate sunt unele generale și se aplică, atât față de toate locurile privative de libertate, cele pentru femei, cât și cele pentru bărbați. Cu toate acestea, numărul mic de femei deținute în sistem penitenciar, numărul mic de penitenciare, în care sunt deținute femeile, distanța mare între domiciliul lor și locul de detenție, cât și folosirea spațiilor, concepute pentru detenția bărbaților, determină necesitatea acordării atenției sporite față de asigurarea condițiilor de detenție sigure și corespunzătoare pentru femeile private de libertate [7]. Prin urmare, față de femei se aplică standardele generale privind respectarea drepturilor omului în locurile de detenție, acestea fiind adaptate la necesitățile specifice ale deținuților.

Definirea conceptului abordării bazate pe gender o întâlnim în sistemul de drept al SUA. Oficiul pentru Justiție Juvenilă și Prevenirea Delincvenței din SUA definea serviciile orientate spre gender ca fiind cele, care sunt concepute pentru a satisface nevoile specifice ale infractorilor de sex feminin, în care viziunea femeilor este luată în considerare, experiența și dezvoltarea femeilor este respectată, apreciată și analizată, care largesc capacitățile fetelor și femeilor tinere de a-și dezvolta potențialul general uman și lucrează pentru modificarea viziunilor, ce împiedică fetelor și femeilor tinere să-și conștientizeze potențialul propriu [2]. Prin urmare, serviciile orientate spre gender se axează în principal pe valorificarea experienței femeilor participante la program, acordarea ajutorului psihologic și emoțional necesar pentru depășirea problemelor psihologice și a situațiilor de stres, care contribuie la reintegrarea femeilor în comunitate după ispășirea pedepsei. Aceste servicii sunt concepute pentru femei și nu reprezintă adaptarea serviciilor destinate bărbaților la necesitățile femeilor.

Importanța adoptării unei abordări bazate pe gender este reiterată în cadrul Rezoluției Adunării Generale a ONU din 2019, în conformitate cu care “toate

statele sunt chemate să adopte o abordare bazată pe gender în lupta împotriva torturii și a altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante, inclusiv prin luarea în considerare a normelor Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților femei și măsurile non-privative pentru femeile-infractori (Regulile Bangkok) și să acorde o atenție sporită violenței sexuale și celei bazate pe gen” [24].

Referindu-ne la prevederile speciale din Regulile penitenciare europene, menționăm Regula 34 alin. (1) în conformitate cu care “*În plus fata de prevederile specifice ale acestor reguli, autoritățile trebuie sa respecte nevoile deținutelor femei, acordând o atenție deosebita nevoilor fizice, profesionale, sociale si psihologice, în momentul luării unor decizii care afectează aspectele detenției lor*”. În acest caz, regimul penitenciar trebuie să fie adoptat la nevoile fizice, inclusiv cele fiziologice al femeilor, necesitatea reintegrării sociale a acestora, analiza aspectelor vulnerabile și depunerea eforturilor pentru menținerea legăturii între femei și familiile lor, inclus organizarea vizitelor copiilor în locul de detenție. Administrația trebuie să acorde deținuților asistența psihologică și socială corespunzătoare. Regulile penitenciare europene instituie obligație pozitivă a autorităților de a acorda o asistență specială femeilor victime violenței în familie, a violenței fizice, psihice și celei cu caracter sexual. “*O atenție speciala trebuie acordata nevoilor deținuților care au suferit violențe fizice, mentale sau sexuale*.” În plus, este imperativă consultarea deținutelor la luarea deciziilor care le vizează în mod direct.

În conformitate cu recomandările Grupei din Oregon privind politica aplicării sancțiunilor față de femei-infractori din 1995, programele axate de reabilitarea și reintegrarea socială a femeilor includ: simplificarea vizitelor femeilor cu copiii lor; organizarea îngrijirii copiilor în cadrul programelor comunitare; promovarea sistemului suportului și a relației, care ajută femeii să dezvolte legături familiare sănăto-

se; prezența mentorilor, care reprezintă un exemplu al puterii și creșterii individuale, acordând susținere necesară; resursele pentru tratamentul narcologiei pentru femeile, infracțiunile cărora este determinate sau influențate de dependența de substanțe narcotice [12, p. 67].

Elaborarea programelor bazate pe gender se axează pe următoarele principii: 1) egalitate nu semnifică asemănare, iar egalitate în acordarea serviciilor constă nu numai în acordarea femeilor accesului la servicii destinate bărbaților, ci egalitatea în oferirea oportunităților adecvate femeilor; 2) programele orientate pe abordarea bazată pe gender nu reprezintă programele elaborate pentru bărbați, accesul la care se acordă și femeilor deținute; 3) percepția de sine a femeilor se manifestă și se dezvoltă diferit în diferite grupuri de femei; 4) necesitățile și problemele unice a femeilor, de exemplu, victimizarea fizică, sexuală, emoțională, traume, sănătatea fizică și psihică, sarcina, creșterea copiilor trebuie să fie soluționate într-un mediu sigur, de încredere și de susținere axat pe sănătatea mentală a femeilor; 5) femeile trebuie să fie tratate în condițiile mai puțin restrictive, iar nivelul de siguranță trebuie să fie determinat în dependența de profilul personal al femeii deținute, necesitatea tratamentului și asigurării siguranței în instituție penitenciară; 6) tratament și servicii trebuie să se bazeze pe trăsăturile puternice a femeilor și să se axeze pe asigurarea independenței femeilor; 7) încurajarea și sensibilității culturale și utilizarea resurselor culturale și punctele forte ale diferitelor comunități [2].

Abordarea bazată pe gender se manifestă la toate etapele privării de libertate, începând de la reținere sau arestarea acestora, repartizarea persoanelor, ispășirea pedepsei privative de libertate, participarea la programele de resocializare, instruire profesională, vocațională, acordarea asistenței medicale, psihologice, contacte cu familie, acordarea dreptului la întrevederi de scurtă și lungă durată, petrecerea tim-

pului liber, cât și aplicarea sancțiunilor disciplinare. Printre alte aspecte, care formează abordarea bazată pe gender cercetătorul V. Zaharia menționa separarea femeilor de bărbați; crearea condițiilor de igienă personală; implementarea măsurilor de prevenire a violenței și abuzului sexual; menținerea legăturilor cu familia [27, p. 35].

Repartizarea femeilor în locurile de detenție

În primul rând, statele sunt obligate să elaboreze și să aplice regulile de repartizare a condamnaților la plasarea acestora în instituția penitenciară, respectând regulile, în conformitate cu care femeile trebuie să fie plasate în blocurile separate de bărbați și fete în blocuri separate de băieți. Minorii cu vârsta sub 18 ani nu trebuie să fie plasați în instituțiile pentru adulți, iar preveniții trebuie să fie separați de cei condamnați [31, regula 8]. CPT a remarcat că, de principiu, femeile private de libertate trebuie să fie deținute în încăperile separate fizic de cele, în care trăiesc bărbații deținuți în aceeași instituție penitenciară. Această cerință a fost dictată de creșterea ratei de plângeri privind aplicarea rețelor tratamente din partea bărbaților, în special a hărțuirii sexuale, inclusiv a insultelor verbale cu o tentă sexuală, în cazul în care statul nu acordă femeilor private de libertate încăperi separate cu o predominantă a personalului feminin, care supraveghează aceste încăperi. Cu toate acestea, CPT salută măsuri progresive de plasarea în comun la cuplurilor căsătorite, în care ambii soți sunt privați de libertate și/sau acordarea unui anumit grad de comunicare mixtă de gen în instituții penitenciare. CPT salută astfel de măsuri progresive, cu condiția ca deținuții implicați în acestea să fie de acord, să fie atent selectați și supravegheați în mod corespunzător [8]. Prin urmare, plasarea femeilor deținute în încăperi separate de cele în care sunt deținuți bărbații reprezintă o regulă, care previne aplicarea rețelor tratamente și a maltrătarilor cu caracter sexual față de femei, iar, pe de altă parte, previne formarea siste-

mului de acordare a beneficiilor/ facilităților femeilor pentru contacte cu caracter sexual cu colaboratori sau alți deținuți plasați în vârful ierarhiei subculturii criminale. Această interdicție garantează respectarea drepturilor femeilor, precum dreptul la integritatea fizică și psihică, dreptul la viață privată, dreptul de a nu fi supus torturii, tratamentului inuman și degradant, cât și dreptul la sănătate, inclusiv cea reproductivă.

Criteriile de repartizare a femeilor în instituții penitenciare trebuie să difere de cele aplicabile față de bărbați, fiind axate pe următoarele criterii: aplicarea violenței în familie și a violenței cu caracter sexual față de femei, prezența și numărul copiilor, riscul real pentru securitatea altor condamnați [13] deținuți în locul de detenție, cât și riscul personal al femeii ca aceasta să fie supusă rețelor tratamente, de exemplu, dacă aceasta face parte din grupuri vulnerabile, și anume LGBT, consumatoare de alcool, droguri, prezența bolilor mentale. În pofida importanței fundamentale a repartizării femeilor ținând cont de criteriile specifice, în marea majoritate a locurilor de detenție față de aceasta categorie de persoane se aplică criteriile generale aplicate pentru bărbați [13], ceea ce determină neadaptarea procesului executării pedepsei privative de libertate la necesitățile personale ale femeilor, imposibilitatea participării la programele sociale destinate anumitor categorii de femei, prezența riscului ridicat de maltratare a deținutelor din grupurile social-vulnerabile de către alte deținute, cât și dificultățile în reintegrarea socială ulterioară. În acest caz, adoptarea criteriilor speciale de repartizare a condamnatelor ajută la reintegrarea socială a acestora, crearea relației sănătoase și a ajutorului reciproc între codeținute, cât și previne aplicarea maltrătarilor din partea codeținutelor.

Plasarea femeilor în penitenciare și sectoare de detenție în legislația națională este reglementată în art. 197 din Codul de Executare “(3) *Femeile condamnate execută pedeapsa în penitenciare pentru*

femei sau în sectoare separate ale penitenciarelor nespecializate, cu asigurarea pentru ele a condițiilor penitenciarului pentru femei. Persoanele de sex feminin condamnate care nu au ajuns la majorat execută pedeapsa în penitenciare pentru femei, cu asigurarea pentru ele a condițiilor centrului de detenție pentru minori și tineri” [6, art. 197]. Prevederile Codului de Executare corespund standardelor internaționale în domeniul, fiind reglementată expres plasarea femeilor în penitenciar specializat, în care condițiile de detenție sunt adaptate la necesitățile speciale ale femeilor. Femeile condamnate la privațiune de libertate sunt deținute în Penitenciarul 7 Rusca, iar cele arestate în izolatoare de urmărire penală în sectoare de detenție separate de cele pentru bărbați. În plus, art. 205 reglementează deținerea separată a condamnaților în penitenciare pe categorii: “ (1) În penitenciare se dețin separat: a) femeile - de bărbați; b) minorii - de adulți; c) persoanele aflate sub arest preventiv - de condamnați” [6, art. 205]. Aceste reglementări transpun în practică prevederile standardelor internaționale și stabilesc obligația colaboratorilor instituției penitenciare să asigure deținerea separată a femeilor. Cu toate acestea, în conformitate cu Raportul OAP privind Vizita Preventivă în Penitenciarul Nr.13 din 2021, reprezentanții Oficiului Avocatului Poporului au constatat încălcarea regulilor plasării unei minore în Penitenciarul 13. În cadrul vizitei în Penitenciarul 13, reprezentanții OAP au constatat că minora se deținea împreună cu persoane adulte, fapt, ce contravine standardelor atât naționale cât și internaționale [20]. Această constatare arată prezența cazurilor unice de încălcare a regulilor de repartizare a minorelor în izolatoare de urmărire penală și necesitatea eradicării acestor practici.

În conformitate cu raportul CPT din anul 2020, Republica Moldova urmează să elaboreze regulile de repartizare a femeilor, ținând cont de profilul personal al condamnatei, prezența fenomenului victimizării și analiza altor factori relevanți. În conformitate

cu raportul CPT “86. În cadrul penitenciarului din Chișinău, delegația s-a întâlnit cu mai multe deținute de sex feminin care au fost victime ale violenței domestice, niciuna dintre acestea nefiind supusă unei evaluări inițiale a nevoilor și riscurilor bazată determinate de istoricului violenței domestice” [17]. CPT a subliniat necesitatea analizei factorilor precum orice violență sexuală și/sau de gen la care femeile au fost supuse anterior, starea lor de sănătate mintală și necesitățile medicale; nivelul dependenței de droguri sau alcool; necesitățile speciale ale femeilor în sfera îngrijiri medicale; prezența responsabilității pentru îngrijirea copiilor și/sau a familiilor acestora și probabilitatea de victimizare și abandon după eliberare [17]. Toate aceste aspecte urmează să fie analizate atât la repartizarea femeilor în locuri de detenție, cât și în procesul executării pedepsei privative de libertate. În special, victimelor violenței în familie urmează să fie acordată asistență psihologică necesară pentru depășirea factorilor de stres și diminuarea impactului acestei experiențe negative asupra vieții victimelor. CPT recomandă autorităților Republicii Moldova să elaboreze o procedură specială pentru repartizarea femeilor deținute, ținând cont de criteriile menționate. Rezultatele evaluării la repartizarea inițială a femeii trebuie să fie incluse în planul individual de executare a pedepselor de către deținutele de sex feminin și luate în considerare la acordarea ajutorului medical [17].

Programele de reabilitare psihologică și socială

Necesitatea adaptării programelor de asistență psihologică, psihiatrică și medicală la necesitățile femeilor a fost subliniată de Regula 12 din Regulile Bangkok, în conformitate cu care “*Pentru reabilitarea femeilor deținute care au probleme cu sănătatea mintală și sunt condamnate la privațiune de libertate sau alte sancțiuni neprivative de libertate sunt organizate programe individuale de tratament și reabilitare psihiatrică, adaptate la factori de gender și*

situații de stres prin care au trecut femeile” [32]. În acest context, se recomandă elaborarea programelor de reabilitare psihologică, care urmează să fie frecventate de către femei pe tot parcursul ispășirii pedepsei privative de libertate.

Studiile au arătat în cazul aplicării sancțiunii privative de libertate față de femei, acestea au o nevoie mai mare de asistență psihologică, decât bărbații, necesitățile determinate de aplicarea violenței domestice, abuzului fizic și sexual. Pentru femei în custodia statului, în special imediat după privare de libertate, este caracteristică prezența tulburării psihologice proporțional mai des, decât la bărbați, care poate fi agravată de respingerea din partea familiei și a societății în ansamblu [13]. Asistența psihologică este necesară în special în contextul în care femei în detenție provin din familii social vulnerabile, pentru majoritatea fiind caracteristice probleme psihologice, cele pe plan personal, copilăria grea, prezența victimizării, incapacitatea de a se auto-accepta, care pot determina dificultăți în adaptarea la mediul penitenciar.

Printre factorii, care agravează starea psihologică a femeilor, trebuie să menționăm, în special, supraaglomerarea instituțiilor penitenciare, lipsa sistemelor adecvate de clasificare a deținuților, cât și lipsa sau neadaptarea programelor de asistență socială, psihologică sau de altă natură la necesitățile individuale a unor femei [14, p. 163, 165], [25, p. 10]. Acești factori, împreună cu condamnările îndelungate la privațiune de libertate, izolarea disciplinară, tulburările mintale, abuzul de substanțe toxice agravează starea emoțională a femeilor în detenție și determină ratele mai ridicate a automutilărilor și tentativelor de suicid, decât în rândul bărbaților [25, p.55], [14, p. 165], [13]. În acest caz, instabilitatea emoțională, care s-a manifestat înainte de privațiune de libertate a femeilor, îmbinată cu necesitatea adaptării la mediul penitenciar și a ocupării unui loc în ierarhia neformală, caracteristică pentru unele locuri

de detenție, privare de libertate și necesitatea respectării regimului zilnic adoptat de către conducerea instituției penitenciare determină inadaptarea socială și necesitatea beneficiii de asistență psihologică calificată.

Importanța programelor de reabilitare psihologică și socială se manifestă în special prin prezența fenomenului victimizării, determinat de profilul personal al femeilor private de libertate, și anume faptul că acestea sunt victimele violenței bazate pe gen, discriminării, abuzului sexual. În plus, programele urmate de femei nu trebuie să fie axate numai pe manifestările antisociale ale acestora, ci pe eliminarea cauzelor, care determină agresivitatea, imposibilitatea integrării în mediul social și tendințe spre autodistrugere. În acest caz, consiliere psihologică calificată trebuie să se axeze pe tratarea depresiei și anxietății de lungă durată și reîncadrarea reușită a femeii în societate după ispășirea pedepsei privative de libertate. Asistența psihiatrică calificată este imperios de necesară în cazul în care femeie suferă de boli mentale și are nevoie de tratament calificat.

Programele de asistență psihologică pentru femei și fete axate pe abordarea bazată pe gender includ, dar nu se limitează la: dezvoltarea sentimentului demnității umane; capacitate de creare a relațiilor de încredere, care determină creșterea spirituală; sănătatea fizică; prevenirea abuzului de substanțe narcotice și toxice; sexualitate; sănătate psihică; sarcina și abilități parentale; capacitate de luare a deciziilor; depășirea traumelor determinate de aplicarea violenței fizice, emoționale și sexuale; dezvoltarea culturală; spiritualitate [3], [4], [5].

În cadrul programelor de reabilitare socială și psihologică a femeilor un rol aparte trebuie să fie acordat serviciilor axate pe tratamentul dependenței de substanțe narcotice axate pe specificul profilului psihologic al femeilor private de libertate, printre care cele ce satisfac necesitățile speciale ale femeilor în tratament, diminuează barierele în tratamen-

tul dependenței, adaptarea programelor la contextul, care corespunde stilului vieții femeilor și protecției de la exploatare, sunt adaptate ținând cont de rolul femeilor, socializarea lor și statut social [11, p. 151-164].

În plus, conform Regulii 13 din Regulile Bangkok *“Personalul penitenciarului este informat despre perioadele în care femeile pot suferi un stres deosebit, astfel încât acesta să fie sensibil la situația femeilor și să se asigure că ele primesc sprijinul necesar”* [32]. Această regulă instituie obligația pozitivă a colaboratorilor instituției penitenciare de a manifesta o atenție sporită față de femei deținute pentru a le susține în perioade de vulnerabilitate sporită. În aceste perioade femei au nevoie de susținere deosebită, consiliere psihologică necesară, iar colaboratorii trebuie să manifeste o atenție sporită în tratamentul femeilor, pentru a nu atinge subiecte vulnerabile în discuțiile cu deținute, de exemplu, relațiile cu familie și copii.

Prevenirea cazurilor de suicid și a automutilărilor

Statul are obligație pozitivă să implementeze măsurile necesare pentru prevenirea sinuciderilor și a automutilărilor în rândul femeilor deținute, în special prin elaborarea politicii complexe pentru protecția sănătății psihice a deținuților. Regula 16 din Regulile Bangkok prevede *“Ca partea componentă a politicii de sănătate mintală pentru femeile aflate în detenție este necesară dezvoltarea și implementarea, în cooperare cu serviciile de sănătate mintală și asistență socială, a strategiilor de prevenire a sinuciderii și autovătămării în rândul femeilor deținute și acordarea unui sprijin specializat adecvat, sensibil la probleme de gen, pentru femeile predispușe la automutilări”* [32]. Necesitatea acestor programe este dictată în special de faptul că femeile cu dereglări comportamentale, comportament deviant sau probleme mintale rămân practic fără ajutor medical calificat,

iar tendințele distructive ale acestora sunt îndreptate împotriva propriei ființe. În acest caz, eșuarea îndeplinirii obligației pozitive a statului de acordare a asistenței medicale, inclusiv a celei psihologice de calitate medie pe țară, care s-a soldat cu suicidul unui deținut poate fi calificată ca încălcare a dreptului de a nu fi supus torturii, tratamentului inuman și degradant, autoritățile fiind obligate să asigure respectarea drepturilor persoanelor deținute, în special a dreptului la viață, integritate fizică și psihică și a dreptului de a nu fi supus reținerii, tratamentelor, dreptului la asistența medicală calificată, inclusiv prin elaborarea politicilor, axate pe prevenirea suicidelor și a automutilărilor. Acordarea asistenței psihologice și psihiatrice specializate în cadrul programelor de reabilitare socială este imperios de necesară pentru restabilirea sănătății mentale a deținuților și prevenirea automutilărilor.

Pentru prevenirea auto-vătămarilor și a sinuciderilor autoritățile penitenciare trebuie să evalueze nevoile fiecărui deținut în parte, în special a femeilor și a celor cu risc ridicat de sinucidere, să elaboreze strategii pentru prevenirea auto-vătămarilor, cât și să supravegheze mai atent femeile clasificate ca fiind expuse riscului. În acest context, administrarea medicamentelor nu trebuie să poziționată ca fiind un singur mijloc pentru a ajuta femeile să depășească suferința sau depresia, deși, în unele cazuri poate fi necesară. Femeilor trebuie să le fie oferit sprijin psihosocial pentru înlăturarea cauzelor fundamentale, care au determinat apariția problemelor cu sănătatea mintală. În plus, aceste femei nu trebuie să fie tratate ca fiind cele, care necesită un nivel mai ridicat de securitate [14, p. 165]. În acest context, subliniem că fața de fiecare deținută în parte trebuie să fie adoptată o abordare individuală, axată pe necesitățile particulare a fiecărei femei, analiza cauzelor comportamentului antisocial, prezența automutilărilor, a întrebărilor sensibile, care generează o reacție acută din partea deținute, cât și modelarea unui program

de consultații psihologice axate de înlăturarea cauzelor comportamentului distructiv și antisocial. În cazurile respective, tratament medicamentos nu trebuie să fie poziționat ca unicul mijloc de recuperare a sănătății mentale a deținutei, rolul de bază fiind acordat consultațiilor psihologice, psihiatrice, programelor destinate pentru femei cu dereglări comportamentale, fiind axate pe asistența personală, ci nu pe tratament cu medicamente, care poate fi necesar în cazuri grave.

Constatăm cu regret că în prezent în sistemul penitenciar din Republica Moldova nu este elaborată o politică consecventă axată pe protecția sănătății mintale a deținuților. Ținând cont de gradul ridicat de autovătămări și tentative de sinucid în sistemul penitenciar, în general, și automutilărilor în Penitenciarul 7, în particular, în perioada 01 iulie - 30 septembrie 2022 fiind înregistrate 2 tentative de sinucid [21], este necesar: 1) elaborarea planului de acțiuni în domeniul protecției mintale a deținuților, 2) elaborarea unei politici naționale axate pe acordarea asistenței psihologice și psihiatrice persoanelor deținute, care nu se limitează la frecventarea cursurilor de 2 săptămâni cu acordarea calificativului “nesatisfăcător”, ci se axează pe asistența psihologică calitativă pe tot parcursul detenției, 3) elaborarea programelor speciale implementate în Penitenciarul 7 Rusca destinate femeilor, care manifestă un comportament violent și tentative de sinucidere. Doar prin elaborarea programelor majore în domeniul sănătății mintale, adoptate la necesitățile diferitor categorii de deținuți, în special, copii și femei, este posibilă diminuarea numărului de cazuri de automutilări, tentative de sinucid și comportament agresiv între codeținuți.

Activități, instruire profesională și vocațională

Femeile deținute, de regulă, sunt tinere, cu venituri mici, șomere, fără studii de specialitate și puține competențe de bază [23, p. 16]. Raportorul special al ONU pentru dreptul la educație a menționat că

tratamentul egal și egalitatea de șanse a femeilor și bărbaților nu vor duce neapărat la rezultate similare în cazul dreptului la educație, deoarece nevoile educaționale ale femeilor diferă de cele ale bărbaților. Este important ca formarea profesională și muncă oferită să îndeplinească cerințele pieței și să vizeze creșterea șanselor reale ale femeilor de a primi un salariu egal cu minimul de subzistență după eliberare din locul de detenție [26, p. 75], [13]. Prin urmare, instruire profesională și vocațională acordată femeilor trebuie să se axeze pe acumularea cunoștințelor de specialitate și a abilităților practice, care pot spori șansele de angajare ale femeilor după eliberare din locul de detenție. Importanța acestor instruirii în cadrul activităților generale axate pe resocializare a femeilor se manifestă prin însușirea aptitudinii de a câștiga bani pentru existența de sine stătătoare, de a oferi independența financiară femeilor, aptitudini, care le vor permite să-și câștige bani pentru existența proprie și a copiilor lor. Femeia cu un loc stabil de muncă este mai puțin probabil să se antreneze în activitatea infracțională, decât cea, care nu are un venit stabil și nici aptitudini profesionale pentru angajare.

În conformitate cu Regula 42 alin. (1) din Regulile Bangkok, “*Femeile deținute au acces la un program echilibrat și cuprinzător de activități care ia în considerare nevoile lor speciale din cauza factorilor de gen*” [32]. În mai multe state, spectrul programelor destinate femeilor și calitatea acestora este mai precară, decât celor destinate bărbaților, iar programele existente oglindesc rolurile tradiționale ale femeilor în societate, printre care cusut, gătit, croșetat [23, p. 17]. Mai mult ca atât, deținuților de sex masculin este propusă o gamă mai largă a programelor programe de divertisment, educaționale, cât și proiectelor aducătoare de profit, acestea având mai multe posibilități să se deplaseze în afara instituției penitenciare pentru a participa în programele de lucru în afara locului de detenție [14, p. 201], ceea ce reflectă o tendință mai generală, în conformitate cu

care un număr mic de programe este destinat femeilor, deoarece acestea formează un procent nesemnificativ din numărul total al persoanelor deținute. Creșterea numărului femeilor deținute a determinat limitarea accesului la programe cu caracter educativ și de reabilitare [15, p. 66], [13]. Prin urmare, este prezent fenomenul discriminării directe a femeilor în detenție, care se manifestă în special prin determinarea programelor disponibile pentru femei de către administrația instituției penitenciare sau regulamentul intern al instituției, “adaptarea” acestora rolului social al femeilor, ceea ce determină lipsa unor aptitudini practice, care pot facilita resocializarea femeilor, după ispășirea pedepsei privative de libertate.

Această stare de fapt contravine standardelor CPT, în conformitate cu care femeile private de libertate trebuie să aibă acces la activități semnificative, precum muncă, formare profesională, educație, sport etc. în condiții egale cu cele acordate bărbaților deținuți. Comitetul a constatat prezența discriminării în determinarea activităților pentru deținute, acestea fiind oferite cursurile considerate „potrivite” pentru ei (de exemplu, cusut sau croșetat), în timp ce deținuților de sex masculin li se oferea o formare profesională. Potrivit CPT, o astfel de abordare discriminatorie nu poate decât să consolideze stereotipurile învechite cu privire la rolul social al femeilor. Mai mult, în funcție de circumstanțe, refuzul de acordare a accesului egal la evenimentele organizate în cadrul regimului de detenție poate fi calificat drept tratament degradant [9]. Prin urmare, activitățile organizate în cadrul instituției penitenciare trebuie să fie axate, pe de o parte, de acordarea deținuților instruirii personale și profesionale, care le permite angajarea în câmpul muncii după ispășirea pedepsei privative de libertate, iar, pe de altă parte, trebuie să fie planificate în așa fel în cât să includă activități diverse, inclusiv cele de creație și activități sportive pentru a diversifica ocupațiile lor. Prezența diferenței substanțiale între aplicabilitatea practică a

cunoștințelor acumulate în cadrul instruirii procesionale a bărbaților și femeilor, în detrimentul acestor din urmă în sine poate fi calificat ca tratament degradant și contravine standardelor internaționale în domeniu.

În practica națională, în Penitenciarul nr. 7 – Rusca se atestă rata înaltă de antrenare în câmpul muncii a condamnatelor – 50% din populația penitenciară este încadrată în câmpul muncii, fiind remunerată pentru serviciile prestate [1]. În plus, în penitenciar este organizată instruirea profesională și vocațională, deținutele având posibilitate să treacă mai multe programe de instruire. În conformitate cu raportul CPT din 2015, 75 de deținuți au efectuat lucrări plătite în interiorul penitenciarului 7 Rusca, iar aproximativ 60 au fost angajați de o companie agricolă pentru lucrări sezoniere pe teren în afara penitenciarului. Alți 75 de deținuți au fost înscriși la cursuri de formare profesională (cusut, prelucrarea pielii, cursuri de calculator). Delegația a auzit relatări despre diverse evenimente culturale și programe de gestionare a emoțiilor negative, precum și despre desfășurarea sesiunilor individuale cu psihologul instituției penitenciare [16].

Această practică trebuie să fie apreciată ca una pozitivă și corespunde standardelor internaționale în domeniu. Cunoștințele acumulate pot fi folosite după eliberare de la locul de detenție, deținuților fiind înmânate diplome de absolvire a cursurilor în învățământul profesional tehnic, care pot fi prezentate la potențialul angajator după ispășirea pedepsei privative de libertate. Femeilor le sunt acordate, cu preponderență, lecții practice, ceea ce facilitează angajarea lor ulterioară. Acordarea instruirii adecvate și angajarea în câmpul muncii în timpul detenției corespunde standardelor internaționale în domeniu și reprezintă bunele practici, care urmează să fie preluate de alte penitenciare, în care ratele de angajare a deținuților de sex masculin sunt mult mai diminuate.

Victimele violenței în familie și a abuzului sexual

O atenție sporită în cadrul programelor de resocializare trebuie să fie acordată femeilor victime ale violenței în familie și a celei cu caracter sexual. Regula 42 din Regulile Bangkok prevede “4. *Se depun eforturi speciale pentru a oferi servicii adecvate femeilor deținute, care au nevoie de sprijin socio-psihologic, în special celor care au fost supuse violenței fizice, mentale sau sexuale*” [32]. Vulnerabilitatea femeilor în detenție este dictată, pe de o parte, de problemele psihologice specifice acestei categorii de deținuți, iar, pe de altă parte, de victimizarea acestora, majoritatea fiind supuse anterior unei forme de violență. Prin urmare, administrația instituției de detenție trebuie să acorde o atenție sporită acelor condamnate, care se confruntă cu consecințele discriminării și violenței bazate pe gen.

Femeilor victime ale violenței sexuale înainte privațiunii de libertate sau în timpul detenției trebuie să le fie oferită o evaluare și consultație profesională a medicului calificat, lucrătorului medical și a psihologului. Victimele violenței sexuale pot avea nevoie de mai multe interviuri individuale, pentru a se pregăti moral pentru relatarea despre experiența trăită, iar unele pot să nu fie capabile să comunice despre violența cu caracter sexual, căreia au fost supuse [14, p. 175–176].

Aceasta categorie de femei deținute necesită o abordare individualizată, axată pe adaptarea programelor de asistență psihologică la trecutul și trăirile fiecărei femei în parte. În special, nu se recomandă elaborarea unor programe pe o perioadă de câteva săptămâni la finalizarea căreia psihologul evaluează rezultatele deținutei. Ineficiența acestor programe se manifestă prin durată relativ scurtă a acestora, acordarea calificativului “nesatisfăcător”, pe baza căruia deținutele sunt calificate ca fiind problematice, ceea ce reprezintă un factor de discriminare a acestora. Din contra, este benefică elaborarea programelor ur-

mate de către deținute pe tot parcursul executării pedepsei privative de libertate, fiind evaluat progresul în dependența de începutul tratamentului, ci nu în comparație cu rezultatele altor deținute sau normele general acceptabile. În cadrul programelor urmate pe toată perioada detenției este posibilă evaluarea aspectelor problematice, determinarea schimbărilor în modul de a fi, comportamentul și aspirațiile pe viitor ale femeii, cât și stabilirea altor aspecte, care necesită de a fi abordate în continuare.

În plus, este importantă confidențialitatea discuțiilor între psiholog și victima violenței cu caracter sexual sau a violenței domestice. Rezultatele terapiei nu trebuie să fie divulgate personalului nemedical al instituției penitenciare, cu excepția unor informații generale, care se referă la factori de risc sau tentativa de suicid. Psihologul poate să prezinte aviz privind starea psiho-emoțională a deținutei la examinarea cererii privind eliberarea condiționată înainte de termen. Ca exemplu de bunele practici, poate fi menționată convocarea comisiei de psihologi și psihiatri, care efectuează analiza stării psihologice a femeii sau efectuarea consultărilor consecutive cu mai mulți specialiști. Aceste practici ajută la evaluarea obiectivă a stării psiho-emoționale a deținutei. Divulgarea rezultatelor terapiei psihologice, din contra, poate determina prezența atitudinii discriminatorii față de deținute din categoria respectivă.

Contactul cu familia și exteriorul

Femeilor trebuie să le fie acordată o posibilitate reală de a menține legătura cu familie, copii și rudele apropiate prin elaborarea unui grafic de întrevederi de scurtă și lungă durată, apelurilor telefonice, discuțiilor prin teleconferință. Necesitatea menținerii contactului femeilor deținute cu familiile lor a fost subliniată prin Regula 26 din Regulile Bangkok, în conformitate cu care “*Contactele femeilor deținute cu familiile lor, inclusiv cu copiii lor, cu tutorii și reprezentanții legali ai copiilor lor, sunt binevenite și încurajate în*

mod rezonabil. Ori de câte ori este posibil, se iau măsuri pentru atenuarea inconvenientelor cu care se confruntă femeile deținute în instituții situate departe de domiciliu lor” [32]. Importanța fundamentală a întrevederilor se rezumă la păstrarea legăturii psihologice între deținuta și rudele acestea, acordarea suportului emoțional necesar, cât și posibilitatea transmiterii medicamentelor, produselor alimentare sau de igienă personală indisponibile în instituție penitenciară. Menținerea legăturii între deținuta și rudele apropiate are un impact pozitiv asupra procesului de resocializare a acestea și simplifică reintegrarea în mediu social după eliberare.

Un rol aparte în contactul deținutei cu familie joacă menținerea legăturii cu copiii, subliniată în Regula 28 din Regulile Bangkok. *“Vizitele cu copiii au loc într-un mediu propice obținerii unei experiențe pozitive din vizită, inclusiv în ceea ce privește relațiile cu personalul, și permit contactul direct între mamă și copil. În măsura posibilului, ar trebui încurajate vizitele care implică un contact prelungit cu copiii”* [32]. Menținerea contactului regulat între deținuta și copiii ei diminuează impactului negativ asupra copilului al aplicării sancțiunii privative de libertate față de mama lui și permite păstrarea legăturii emoționale cu aceasta. Comunicarea respectivă are un impact pozitiv dublu. Pe de o parte, femeia este motivată să se resocializeze, să participe la programe de instruire profesională, vocațională, cele educaționale, să lucreze în detenție, acumulând abilitățile necesare pentru angajare în câmpul muncii după eliberare din locul de detenție, ceea ce determină creșterea șanselor de eliberarea condiționată înainte de termen. Pe de altă parte, păstrarea legăturii sufletești între copiii și mamele lor are un impact pozitiv asupra formării personalității copiilor, previne comportamentul antisocial al lor, diminuează trauma psihologică, determinată de lipsa contactului cu mamă.

În acest context, se recomandă încurajarea de către administrația instituțiilor penitenciare a contac-

tului dintre deținute și familiile lor, prin elaborarea planului vizitelor de lungă durată, inclusiv a vizitelor conjugale, menținerea contactelor telefonice sau prin intermediul corespondenței [18, p. 4]. Conducerea administrației penitenciare trebuie să manifeste o flexibilitate în ceea ce privește frecvența și durata vizitelor, în special atunci când rudele trăiesc în altă localitate și trebuie să se deplaseze pe distanțe lungi pentru a vizita femeia deținută și trebuie să adapteze planul vizitelor la orarul copiilor și graficul de lucru a membrilor de familie măhuri, pentru a acorda copiilor posibilitatea să viziteze mamele în afara orelor de școală [26, p. 61]. Administrația locului de detenție trebuie să susțină femeile în dorința lor de a menține contact cu familie și să adopte o atitudine pro-activă în organizarea întâlnirilor cu copii și rudele apropiate, ceea ce are un impact pozitiv asupra climatului general în instituție de detenție. Ca o practică pozitivă poate fi invocată prelungirea vizitelor de scurtă durată în cazul imposibilității organizării periodice a vizitelor, de exemplu, din cauza necesității deplasării rudelor pe distanțe mari sau a graficului lor de lucru.

Standardele universale subliniază importanța acordării femeilor vizitelor conjugale. În conformitate cu Regula 58 alin. (2) din Regulile Nelson Mandela *“În penitenciarele în care sunt permise vizitele conjugale, dreptul dat trebuie să fie aplicat fără discriminare, iar femeile deținute vor putea să exercite acest drept în mod egal cu bărbații. Pentru a asigura accesul echitabil și egal trebuie să fie instituite proceduri și oferite încăperi ținând cont de siguranță și demnitate”*. Această regulă previne discriminarea femeilor, poziționarea vizitelor conjugale ca fiind imorale, generată de stereotipuri referitor la rolul femeilor în societate și tendința de a limita aceasta categorie de deținuți în dreptul la vizite conjugale. Regula 27 din Regulile Bangkok conține prevedere asemănătoare *“În cazul în care sunt permise vizitele conjugale, femeile deținute au posibilitatea de a-și*

exercita acest drept în mod egal cu bărbații” [32]. Scopul principal al regulii respective se manifestă prin prevenirea abordării discriminatorii și a limitării femeilor în dreptul la viață privată și de familie. Rolul vizitelor conjugale diferă de alte tipuri de vizite și contacte cu exterior. De regulă, dreptul la vizitele conjugale se acordă doar soțului deținutei, ci nu a concubinului acesteia. Aceste vizite contribuie la menținerea relațiilor de familie, de cuplu, au un impact pozitiv asupra stării psiho-fiziologice a femeilor.

Dreptul la întrevederi de scurtă și lungă durată este reglementat de art. 213 din Codul de Executare și Secțiunea a 25-a din Statutul executării pedepsei de către condamnați. În conformitate cu art. 213 alin. (1) din Codul de Executare *“Condamnatul are dreptul la întrevederi de scurtă și de lungă durată, care se acordă în modul și în condițiile stabilite de prezentul cod și de Statutul executării pedepsei de către condamnați. În cazurile prevăzute de prezentul cod, conform dispoziției șefului penitenciarului, întrevederile de lungă durată pot avea loc în afara penitenciarului, cu dreptul de locuire a condamnatului împreună cu membrii familiei”*. Întrevederile de scurtă durată se acordă pentru o perioadă de 1-4 ore, iar întrevederile de lungă durată se acordă pe o durată de la 12 ore la 3 zile. Dreptul la întrevederi se acordă condamnaților femei și bărbați fără discriminare. Prevederile legislației naționale corespund standardelor internaționale în domeniu, iar acordarea acestora are un impact pozitiv asupra resocializării și a comportamentului condamnatului.

Îngrijire prenatală și postnatală

Condiții de detenție a femeilor trebuie să fie adaptate la detenția femeilor însărcinate și a celor, care au născut recent. În conformitate cu Regula 28 din Regulile Nelson Mandela, *“În penitenciarele pentru femei trebuie să existe instalațiile speciale necesare pentru îngrijirea femeilor gravide și a celor care*

au născut. În măsura posibilităților, trebuie să se ia măsuri pentru ca nașterile să aibă loc într-un spital din afara penitenciarului. Dacă copilul se naște în închisoare este important ca în actul de naștere să nu fie trecut acest lucru”. Detenția femeilor însărcinate necesită adaptarea condițiilor materiale de detenție la necesitățile acestora, în special trebuie să le fie acordată alimentație corespunzătoare, acces la apă caldă, dreptul de a primi colete și pachete de la rudele apropiate nelimitat, etc. Detenția femeilor însărcinate determină obligații pozitive speciale a autorităților. Conform standardelor CPT *„trebuie să fie depuse toate eforturile pentru a satisface nevoile dietetice speciale ale dețenuților însărcinate, cărora ar trebui să li se ofere o dietă bogată în proteine, fructe și legume proaspete”* [10]. Alimentația corespunzătoare este semnificativă pentru dezvoltarea normală a fătului, alăptarea copilului nou-născut, cât și sănătatea femeii. În plus, este importantă asigurarea asistenței medicale corespunzătoare, în special asigurarea consultanței ginecologice trimestriale și prelevarea analizelor necesare. CPT remarca că *“copiii nu trebuie să se nască în penitenciare, iar transferul femeilor însărcinate deținute în spitale externe la momentul potrivit reprezintă practica obișnuită în statele membre ale Consiliului European”* [10]. Se recomandă asigurarea dreptului deținutei la nașterea copilului în afara penitenciarului, recomandarea dictată de faptul că în instituție penitenciară nu sunt angajați medici calificați, care pot să asiste femeie la naștere, ceea ce determină necesitatea transportării acestora într-un spital în afara penitenciarului. În certificatul de naștere a copilului nu se indică faptul că acesta s-a născut în penitenciar, pentru a preveni stigmatizarea acestuia pe viitor.

Plasarea copiilor împreună cu mamele deținute

Multe femei aflate în penitenciar sunt principalele îngrijitoare ale copiilor sau ale altor persoane a căror bunăstare poate fi afectată negativ prin privarea

lor de libertate [22]. O problemă deosebit de problematică în acest context este permiterea copiilor nou-născuți și mici să rămână în penitenciar cu mamele lor și perioada pe care acesta trebuie să fie acceptată. La această întrebare este dificil de răspuns, având în vedere că, pe de o parte, penitenciare nu oferă în mod clar condiții adecvate pentru nou-născuți și copii mici, în timp ce separarea forțată a mamelor și nou-născuților este extrem de nedorită [10]. Potrivit CPT, principiul călăuzitor în toate cazurile trebuie să fie bunăstarea copilului. Aceasta implică, în special, că orice îngrijire prenatală și postnatală acordată în condiții de detenție trebuie să fie echivalentă cu cea disponibilă în comunitatea [10]. În cadrul penitenciarului sau secțiunii pentru femei mamelor cu copii trebuie să-i fie acordate camere separate cu locul pentru somn și joacă cu copii pentru a reduce și minimiza tensiunea, care poate apărea din cauza prezenței copiilor, cum ar fi zgomot și alți factori de presiune (plâns, boală etc.) [14, p. 165].

În conformitate cu Regula 29 din Regulile Nelson Mandela, “1. Decizia de a-i permite copilului să stea în penitenciar cu părinte se va baza pe interesul superior al copilului. În cazul în care copiilor li se permite să rămână în penitenciar cu un părinte, se vor asigura următoarele: (a) Încăperi interne sau externe de îngrijire a copiilor asigurate cu persoane calificate, în care copiii vor fi plasați atunci când nu se află sub îngrijirea părinților lor; (b) Servicii specifice destinate copiilor, inclusiv controlul sănătății la primire și monitorizarea permanentă a dezvoltării lor de către specialiști”. Prin urmare, acordarea dreptului copilului să stea cu mama în penitenciar determină obligația instituției penitenciare de a asigura încăperi sigure și adaptate la necesitățile copiilor, în care acestea pot fi plasați atunci când nu sunt supravegheate de mamele lor. În plus, copiilor trebuie să le fie acordat accesul la examinare medicală pentru verificarea creșterii sănătoase a acestora. Prin urmare, în cazul detenției mamei cu copilul

administrația instituției penitenciare este obligată să asigure condiții normale pentru dezvoltare, creșterea și educația normală a acestuia. În cazul în care este posibil, copiilor trebuie să le fie oferit acces la facilități de tip creșă, ceea ce permite deținuților să participe la muncă și la alte activități în interiorul penitenciarului [10]. Ca o practică pozitivă putem să remarcăm plasarea acestor copii în grădinițe din localitate, în care este plasată instituție penitenciară, ceea ce asigură accesul egal la educație a copiilor. CPT sublinia că trebuie să fie luate măsuri pentru a asigura dezvoltarea normală a abilităților motorii și cognitive ale copiilor deținuți în instituție penitenciară. În special, trebuie să fie asigurate condiții adecvate pentru jocuri și exerciții fizice în penitenciar și, dacă este posibil, posibilitatea de a părăsi instituția pentru a facilita adaptarea copilului la viața în comunitate [10].

Aceeași viziune se regăsește și în standardele CPT, “În cazul în care copiii mici sunt lăsați în locuri privative de libertate împreună cu mamele lor, tratamentul lor trebuie să fie supravegheat de specialiști în asistență socială și dezvoltare a copilului. Scopul trebuie să fie crearea unui mediu centrat pe copil, liber de atributele locului de detenție, cum ar fi uniforme și sunetul cheilor de la celule” [10]. Atmosfera din locul de detenție nu trebuie să afecteze pe copii și să creeze stare de frică, anxietate sau sentimentul inegalității cu copii de același vârstă. Copii nu trebuie să audă zgomotul lăcătelor, să vadă gratii în celule, să se obișnuiască cu uniforma colaboratorilor instituției penitenciare. Toate atributele instituției de detenție trebuie să fie înlăturate din spațiile în care se dețin femeile copii pentru a determina impactul instituției penitenciare asupra dezvoltării psihologice sănătoase a copilului.

Un aspect important reprezintă atitudinea colaboratorilor instituției penitenciare față de acești copii. Regula 29 alin. (2) din Regulile Nelson Mandela prevede “2. Copiii aflați în penitenciar împreună

cu un părinte niciodată nu trebuie să fie tratați ca deținuți". Atitudinea colaboratorilor nu trebuie să fie una discriminatorie, acestea nu trebuie să înjosească copiii din cauza faptului că mama lor este deținută. În cazul în care fața de femeie deținută cu copil, cu titlu de excepție, se aplică izolarea disciplinară, femeia nu trebuie să fie plasată în izolator împreună cu copil. Pe perioada respectivă, copilul trebuie să se afle în încăpere sigură, separată, supravegheat de către colaboratul instituției penitenciare.

Pe plan practic, în conformitate cu raportul CPT din 2015 în Penitenciarul 7 Rusca secția nou construită pentru mame și copii a oferit condiții materiale și mai bune; s-au depus eforturi în proiectarea și amenajarea spațiilor pentru a evita impresia unui mediu penitenciar. CPT salută acest lucru [16]. Autoritățile naționale au respectat angajamentul de respectare plenară a drepturilor deținuților cu copii, fiind create condiții optime pentru liberă dezvoltare a copiilor.

O atenție specială trebuie să fie acordată interdicției aplicării mijloacelor speciale în timpul nașterii sau imediat după naștere. În conformitate cu Regula 48 alin. 2 din Regulile Nelson Mandela, „*Mijloacele de constrângere niciodată nu vor fi aplicate față de femeie în timpul travaliului, nașterii și imediat după naștere*”. Regula 24 din Regulile Bangkok instituie o interdicție expresă de aplicare a mijloacelor speciale față de femei în înainte de naștere, în timpul nașterii și imediat după naștere. Cu toate acestea, din când în când, CPT întâlnește cazurile, când femei însărcinate sunt legate de paturi sau alte piese de mobilier sau încâtușate în timpul examinărilor ginecologice și/sau al nașterii. O astfel de abordare este complet inacceptabilă și poate fi calificată drept tratament inuman și degradant. În aceste cazuri, trebuie să fie identificate alte mijloace de asigurare a securității [10]. În special, se recomandă plasarea femeilor în palate cu reguli de securitate sporită, care reduc riscul de evadare a femeii imediat după naștere. Folosirea cătușelor și a mijloacelor

speciale în aceste cazuri este inadmisibilă și contravine standardelor internaționale.

Concluzii

Abordarea bazată pe gen reprezintă un aspect important al detenției femeilor și se manifestă la repartizarea femeilor în locurile de detenție, elaborarea programelor de reabilitare psihologică și socială, prevenirea suicidurilor, automutilărilor, a victimizării, elaborarea programelor de instruire profesională și vocațională, stabilirea contactului între femei deținute, familia și copiii lor, acordarea îngrijirii prenatale și postnatale, cât și plasarea copiilor împreună cu mamele deținute. Importanța abordării bazate pe gender a fost reiterată în standardele universale și regionale, cât și în recomandările CPT. În prezent, legislația națională, în mare parte, corespunde cu standardele în domeniul drepturilor omului.

Cu toate acestea, în Penitenciarul 7 Rusca nu sunt elaborate programele de reabilitare și resocializare pentru anumite categorii de femei urmate pe tot parcursul executării pedepsei privative de libertate. Programele actuale au fost evaluate din perspectiva eficacității, fiind programate pentru o perioadă de timp foarte scurtă, după trecerea acestora deținuților cu probleme psiho-sociale este acordat calificativul “nesatisfăcător”, acestea sunt poziționate în grupă de risc sporit, fiind considerate deținute problematice. Femeilor respective nu le este acordată asistența și reabilitarea psihologică reală.

În prezent, abordarea bazată pe gen în Penitenciarul 7 Rusca se manifestă prin elaborarea programelor de instruire, organizarea cursurilor în învățământul profesional tehnic, organizarea recreației și modului de petrecere a timpului liber, respectarea dreptului la libertatea credinței, prezența sălii de sport, în care deținute se pot antrena.

Pentru implementarea eficientă a abordării bazate pe gender se recomandă: 1) trecerea de către psihologi a cursurilor speciale, care se referă la acor-

darea asistenței psihologice a persoanelor cu comportamentul deviant; 2) asigurarea independenței funcționale a psihologilor și reglementarea obligației de păstrare a confidențialității discuțiilor cu pacienți; 3) trecerea psihologilor și medicilor din subordinea ANP în subordinea Ministerului Sănătății; 4) diminuarea izolării deținuților și implementarea măsurilor pentru reintegrarea lor în mediul penitenciar; 5) adoptarea abordării bazate pe gender și adoptarea procesului executării pedepselor privative de libertate la necesitățile femeilor, care fac parte din grupuri de risc; 6) acordarea asistenței psihologice calificate pe toată durata de aflarea a femeilor în instituție penitenciară, asistență centrată pe înlăturarea cauzelor agresivității și soluționarea problemelor psihologice în familie; 7) adoptarea atitudinii proactive a autorităților și susținerea contactelor deținuților cu familiile lor și copii, în special prin acordarea vizitelor de scurtă și lungă durată; 8) elaborarea programelor de asistență psihologică și psihiatrică specială implementate în Penitenciarul 7 Rusca destinate femeilor, care manifestă un comportament violent și tentative de sinucidere.

Administrației Naționale a Penitenciarelor: 1) elaborarea planului de acțiuni în domeniul protecției mintale a deținuților; 2) elaborarea unei politici naționale axate pe acordarea asistenței psihologice și psihiatrice persoanelor deținute, care nu se limitează la frecventarea cursurilor de 2 săptămâni cu acordarea calificativului “nesatisfăcător”, ci se axează pe asistența psihologică calitativă pe tot parcursul detenției.

Referințe bibliografice

1. Avocatul Poporului, îngrijorat de situația de la Penitenciarul Rusca 27 ianuarie Online: Avocatul Poporului, îngrijorat de situația de la Penitenciarul Rusca - Stiri.md - Stiri.md (accesat la 17.05.2023)

2. BLOOM, Barbara, E. & COVINGTON, Stephanie S. The Center for Gender and Justice La Jolla, CA Gen-

der-Specific Programming for Female Offenders: What is it and Why is it Important? Paper presented at the 50th Annual Meeting of the American Society of Criminology, November 11-14, 1998, Washington, D.C. Online: Gender-Specific-Programming-for-Female-Offenders-What-is-it-and-Why-is-it-Important.pdf (researchgate.net) (accesat la 17.05.2023)

3. BECKMAN, L. (1994). Treatment needs of women with alcohol problems. *Alcohol, Health & Research World*, 18(3), 206-211.

4. BELKNAP, J, DUNN, M., & HOLSINGER, M. (1997). Moving toward juvenile justice and youth-serving systems that address the distinct experience of the adolescent female. Ohio: Gender Specific Services Work Group Report.

5. BLOOM, B. (1997). Defining “gender-specific”: What does it mean and why is it important? Paper presented at the National Institute of Correction’s Intermediate Sanctions for Women Offenders National Meeting, Longmont, CO

6. Cod Nr. 443 din 24-12-2004 Codul de Executare al Republicii Moldova* Publicat : 05-11-2010 în Monitorul Oficial Nr. 214-220 art. 704 *MODIFICAT LP6 din 02.02.23, MO42-44/14.02.23 art.69; în vigoare 14.02.23* Online: CP443/2004 (legis.md) (accesat la 17.05.2023)

7. Extract from the 10th General Report of the CPT CPT/Inf(2000)13-part | Section: 1/6 | Date: 18/08/2000 Women deprived of their liberty / Preliminary remarks Online: Women deprived of their liberty / Preliminary remarks (coe.int) (accesat la 17.05.2023)

8. Extract from the 10th General Report of the CPT CPT/Inf(2000)13-part | Section: 3/6 | Date: 18/08/2000 Women deprived of their liberty / Separate accommodation for women deprived of their liberty Online: Women deprived of their liberty / Separate accommodation for women deprived of their liberty (coe.int) (accesat la 17.05.2023)

9. Extract from the 10th General Report of the CPT CPT/Inf(2000)13-part | Section: 4/6 | Date: 18/08/2000 Women deprived of their liberty / Equality of access to activities Online: Women deprived of their liberty / Equality of access to activities (coe.int) (accesat la 17.05.2023)

10. Extract from the 10th General Report of the CPT CPT/Inf(2000)13-part | Section: 5/6 | Date: 18/08/2000

Women deprived of their liberty / Ante natal and post natal care Online: <https://hudoc.cpt.coe.int/eng?i=p-standards-inf-2000-13-part-en-5> (accesat la 17.05.2023)

11. GLOVER-REED, B. (1987). Developing women-sensitive drug dependence treatment services: Why so difficult? *Journal of Psychoactive Drugs*, 19(2), 151-164.

12. Intermediate Sanctions for Female Offenders Policy Group. (1995). *Intermediate Sanctions for Women Offenders*. Oregon Criminal Justice Council and the Oregon Department of Corrections. P. 67

13. Julie Ashdown and Mel James Women in detention International Review of the Red Cross Volume 92 Number 877 March 2010 Online: Women in detention (icrc.org) (accesat la 17.05.2023)

14. Lindsey, Charlotte. Women facing war : ICRC study on the impact of armed conflict on women Geneva : Intern. com. of the Red Cross, Div. for policy a. cooperation within the movement, 2001. Online: Women facing war (icrc.org) (accesat la 17.05.2023)

15. Megan Bastick and Laurel Townhead, Women in Prison: A Commentary on the UN Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners, Quaker United Nations Office, Geneva, June 2008, p. 66. Online: HR_Prisoners_QUNO_2008_0.pdf (peacewomen.org) (accesat la 17.05.2023)

16. Moldova: Visit 2015 CPT/Inf (2016) 16 | Section: 15/41 | Date: 05/04/2016 B. Prison establishments / 4. Conditions of detention of female prisoners Online: <https://hudoc.cpt.coe.int/eng?i=p-mda-20150914-en-15> (accesat la 17.05.2023)

17. Moldova: Visit 2020, CPT/Inf (2020) 27 | Section: 17/39 | Date: 27/07/2020, B. Prisons / 5. Other issues / a. admission of women Online: <https://hudoc.cpt.coe.int/eng?i=p-mda-20200128-en-17> (accesat la 17.05.2023)

18. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR), 'Dignity and Justice for Detainees Week: information note no. 5', Geneva, 2008

19. OHCHR, Rule of Law Tools for Post-Conflict States: Mapping the Justice Sector, United Nations, Geneva, 2006 Online: RuleoflawTruthCommissions_OHCHR2006.pdf (un.org)

20. Raport privind Vizita Preventivă Penitenciarul Nr.13 Chișinău 17 iunie 2021 Online: Raport-P-13-.pdf (ombudsman.md) (accesat la 17.05.2023)

21. Raport trimestrial periodic siguranța în sistemul penitenciar 01 iulie - 30 septembrie 2022 Online: ANP_iulie-sept2022 (ombudsman.md) (accesat la 17.05.2023)

22. Recommendation 1469 (2000) of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe on the subject of mothers and babies in prison.

23. Report of the Special Rapporteur on the right to education, Vernor Muñoz, The Right to Education of Persons in Detention, A/HRC/11/8, 2 April 2009, para. 12, Online: 11/8 The right to education of persons in detention - Report of the Special Rapporteur on the right to education, Vernor Muñoz / RightDocs - Where human rights resolutions count (right-docs.org) (accesat la 17.05.2023)

24. Seventy-fourth session Agenda item 70 (a) Promotion and protection of human rights: implementation of human rights instruments Resolution adopted by the General Assembly on 18 December 2019 [on the report of the Third Committee (A/74/399/Add.1)] 74/143. Torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment 22 January 2020 A/RES/74/143 Online: <https://undocs.org/en/A/RES/74/143> (accesat la 17.05.2023)

25. Tomris Atabay, Afghanistan: Female Prisoners and their Social Reintegration, UN Office on Drugs and Crime, Vienna, March 2007, p. 74, Online: Afghanistan: Female Prisoners and their Social Reintegration (unodc.org) (accesat la 17.05.2023)

26. Tomris Atabay, Handbook for Prison Managers and Policymakers on Women and Imprisonment, United Nations Office on Drugs and Crime, 2008, Online: Handbook for Prison Managers and Policymakers on Women and Imprisonment (unodc.org) (accesat la 17.05.2023)

27. ZAHARIA, Victor. *Metodologia de documentare și raportare a situației curente privind tortura și alte rele tratamente în Republica Moldova*. Chișinău, 2014, Cartea Juridică, p. 35.

28. TRANDAFIRESCU, Z. *Dimensiuni socio-juridice ale infraționalității feminine*. București, Universitatea București, 2007, 107 p.

29. Бангкокские правила ООН, касающиеся обращения с женщинами заключенными и женщинами-правонарушителями. Краткое руководство. 2015 Online: Final-PRI-Short-Guide-Bangkok-Rules-Russian.pdf (penalreform.org) (accesat la 17.05.2023)

30. МАРУХНО, Е. Ю. Женская преступность: причины и меры предупреждения. В: *Вестник Кузбасского института*, no. 1 (34), 2018, pp. 45-53. Online: Женская преступность: причины и меры предупреждения – тема научной статьи по праву читайте бесплатно текст научно-исследовательской работы в электронной библиотеке КиберЛенинка (cyberleninka.ru) (accesat la 17.05.2023)

31. Минимальные стандартные правила Организации Объединенных Наций в отношении обращения с заключенными (Правила Нельсона Манделы). Резолюция, принятая Генеральной Ассамблеей 17 декабря 2015 года [по докладу Третьего комитета (A/70/490)] 70/175. Семидесятая сессия Пункт 106 повестки

дня Online: https://hand-help.ru/media/documents/A_RES_70_175_R.pdf (accesat la 17.05.2023)

32. Правила Организации Объединенных Наций, касающиеся обращения с женщинами-заключенными и мер наказания для женщин-правонарушителей, не связанных с лишением свободы (Бангкокские правила), *Приняты резолюцией 65/229 Генеральной Ассамблеи от 21 декабря 2010 года* Online: Правила Организации Объединенных Наций, касающиеся обращения с женщинами-заключенными и мер наказания для женщин-правонарушителей, не связанных с лишением свободы (Бангкокские правила) — Конвенции и соглашения — Декларации, конвенции, соглашения и другие правовые материалы (un.org) (accesat la 17.05.2023)